

„Nie zgubić talentu” - praca z dzieckiem zdolnym- wiek szkolny.

Rozwój dzieci w młodszym wieku szkolnym charakteryzuje się rozkwitem zdolności intelektualnych (do 10 roku życia dzieci rozwijają się najintensywniej), pojawieniem się różnych zdolności, które bywają nierównomiernie rozwinięte. Między dziećmi istnieją bowiem różnice indywidualne. Jeśli dziecko nie ma odpowiedniej pomocy, ukierunkowania, zachęty, możliwości ćwiczenia i sprawdzania się niektóre zdolności nie ujawniają się i nie rozwijają pomimo predyspozycji. Stąd też, istnieje pewna grupa takich dzieci, która nie ujawnia swoich możliwości. Mają one znacznie niższe osiągnięcia, niż mogłyby mieć, gdyż niewłaściwie rozpoznano poziom i zakres ich zdolności. Często też, z wielu powodów dzieci ukrywają swoje zdolności m in. pod presją grupy rówieśniczej, z powodu braku zainteresowania proponowanymi zajęciami lub po prostu dlatego, że chcą robić to, na co mają ochotę.

Zatem w niesprzyjających warunkach rozwój zdolności może ulec częściowemu lub prawie całkowitemu zahamowaniu (M.Partyka, 1999r.). Ma to istotne znaczenie zważywszy na fakt, iż:

- dzieci zdolnych w całej populacji jest około 16%,
- w tym o zdolnościach ponadprzeciętnych -13%,
- a wybitnych około 2,4%.

Nauczyciele i rodzice często dużą wagę przywiązują do szkolnych ocen, tymczasem talent może drzemać w uczniu, który wciąż zbiera uwagi, jest nieśmiały i lękliwy, ma słabe oceny. Przyspieszony rozwój ucznia w jakiejś dziedzinie powinien być sygnałem dla rodziców i nauczycieli, że musi się je rozwijać. Jednak, aby je wspierać należy najpierw uwierzyć w zdolności.

Dzieci zdolne (ogólnie lub kierunkowo) charakteryzują pewne cechy do których należą (J.Tokarska, 1997r.):

1. Ponadprzeciętny poziom rozwoju intelektu.
2. Szybkie zapamiętywanie, prawidłowe kojarzenie i rozumowanie.
3. Ciekawość świata i ludzi, dar bystrej obserwacji otoczenia.
4. Dociekliwość, zadawanie dużej liczby pytań.
5. Szeroki wachlarz zainteresowań, dużo wiadomości pozaszkolnych, niekiedy ukierunkowane uzdolnienia (matematyczne, muzyczne, plastyczne, techniczne, sportowe i inne) oraz pasje.
6. Wykonywanie zadań umysłowych z przyjemnością, umiejętność skupienia uwagi.
7. Bogata wyobraźnia, ciekawe, oryginalne pomysły. Potrzeba wyrażania swoich wrażeń, myśli i emocji w różnej formie, np. w muzyce, tańcu, plastyce, w słowie lub piśmie (pisanie wierszy, opowiadań itp.).
8. Niezależna postawa, obrona swoich poglądów i pomysłów.
9. Poczucie humoru.

Chcąc rozpoznać dziecko utalentowane, należy je obserwować w różnych sytuacjach: przy pracy, w zabawie oraz w kontaktach z rówieśnikami i dorosłymi. Można stosować wiele metod sprawdzających, przeprowadzać testy grupowe i indywidualne na inteligencję.

Metodami wykorzystywanymi w celu rozpoznawania zdolnych uczniów są (F.Painter, 1993r):

- ✓ Nominacja przyznana przez nauczycieli.
- ✓ Wyniki sprawdzianów wiadomości.
- ✓ Iloraz inteligencji.
- ✓ Zwycięstwo w konkursach.
- ✓ Nominacja przyznana przez eksperta z danej dziedziny.
- ✓ Nominacja przyznana przez rodziców (to oni wiedzą najwięcej na temat swoich pociech).
- ✓ Nominacja przyznana przez grupę rówieśników (dzieci najlepiej wiedzą, kto w klasie jest bystry i inteligentny).

Istotną rolę odgrywa też wywiad przeprowadzony z dzieckiem.

Najbardziej satysfakcjonujące jest stosowanie jak największej liczby tych metod.

Dziecko zdolne już na etapie nauczania zintegrowanego powinno się zapisać na zajęcia dodatkowe odkrywające różne dziedziny wiedzy i sztuki. Dorośli powinni „iść” za jego zainteresowaniami, nawet jeżeli często je zmienia.

Należy pamiętać:

- ✓ Im bardziej działania angażują energię, zapał i umysł dziecka, tym intensywniej rozwijają się jego zdolności.
- ✓ Bodźcem do ciągłego rozwoju ucznia jest postawa dorosłych pełna akceptacji i zachwytu, a także szacunku zarówno dla kompetencji intelektualnych jak i społecznych.

Należy zatem zwrócić uwagę na:

- ✓ zaspokajanie wzmożonych, indywidualnych potrzeb poznawczych; dostarczanie źródeł wiedzy, zapoznanie z wytworami kultury najwyższej miary: osiągnięciami nauki, dziełami sztuki; poszerzanie i pogłębianie umiejętności dotyczących radzenia sobie z interesującymi i niestandardowymi zadaniami typu olimpijskiego,
- ✓ zachęcanie do poszukiwania źródeł gotowej wiedzy, czuwanie nad samodzielnym dochodzeniem do wiedzy (mądre korzystanie z telewizji i internetu) i zachęcanie do przyswojenia poszukiwanych informacji,
- ✓ pomoc w zdobywaniu materiałów rozwijających wyobraźnię, obrazowość języka, np. baśnie ludowe, mity, legendy,
- ✓ wykorzystywanie i kształtowanie wewnętrznej motywacji dziecka do działalności twórczej. Istotne jest: tworzenie sytuacji wymagających twórczego myślenia; zachęcanie do pracy według własnych koncepcji odwołujących się do wyobraźni twórczej; zachęcanie do oryginalności, różnorodności, wielości pomysłów i działań; zapewnianie czasu na refleksję, samodzielne poszukiwania oraz samodzielny dobór

- środków, selekcję treści, wybór najbardziej optymalnego rozwiązania, staranność, krytyczną ocenę wykonania. Bardzo cenne jest utrwalanie wymyślonych pomysłów.,
- ✓ rozwiązywanie zagadek intelektualnych w tym polegających na wyszukiwaniu dla prostego przedmiotu innych niż podstawowe zastosowanie, szukaniu nietypowych rozwiązań i ciekawostek,
 - ✓ zachęcanie do oglądania map, poznawania świata, odbywania podróży w wyobraźni jak również do sięgania po gry i programy edukacyjne, korzystanie z literatury dziecięcej, ilustrowanych słowników, encyklopedii i czasopism dla dzieci. Podczas czytania należy prowokować dziecko do tworzenia skojarzeń, wizualizacji, uruchamiania wyobraźni. Należy rozwijać potrzebę czytania dla przyjemności,
 - ✓ prowokowanie do manipulowania i operowania przedmiotami, eksperymentowania,
 - ✓ kształtowanie podstawowych umiejętności w danej dziedzinie działalności, ale i zdobywanie wiedzy w wielu dziedzinach,
 - ✓ zachęcanie do wykonywania zadań z serii tzw. rozrywki umysłowej (łamigłówki, krzyżówki, wykreślanki, sudoku, zagadki, rebusy, logogryfy, eliminatki itp.) oraz zabaw sprzyjających „bawieniu” się słowem(gry logiczne i słowne; zgadywanki, literowe gry planszowe, kalambury, tworzenie różnych zakończeń znanych bajek, wymyślanie nowych historyjek),
 - ✓ rozbudzanie i rozwijanie zainteresowań i zdolności kierunkowych, pomoc w wyborze najkorzystniejszej formy rozwijania zainteresowań,
 - ✓ udzielanie pomocy w przygotowywaniu się do udziału w konkursach i olimpiadach,
 - ✓ wdrażanie do samodzielności, rozwijanie poczucia niezależności. Rodzice powinni uczyć dziecko rozmawiać i używać argumentów,
 - ✓ doskonalenie kompetencji intrapersonalnych (m.inn. wzmocnienie motywacji wewnętrznej, radzenie sobie ze stresem, radzenie sobie z sytuacją niepowodzenia, zarządzanie czasem, ćwiczenia rozwijające koncentrację uwagi, twórcze techniki uczenia się- tworzenie plakatów, plansz, tabel, diagramów i map umysłowych).

Postępowanie jak wyżej umożliwi dziecku pełne wykorzystanie jego potencjału intelektualnego i twórczego, który może się wyrazić m.in. wysokimi lub wybitnymi osiągnięciami szkolnymi i pozaszkolnymi.

Drogi Rodzicu pamiętaj jednak, że niebezpieczne może być rozwijanie u młodych ludzi jedynie zdolności intelektualnych. Zwróć uwagę na właściwą organizację odpoczynku, spędzanie wolnego czasu w sposób aktywny ruchowo.

Pamiętaj również, że dziecko zdolne często jest kłopotliwe. W szkole nie bardzo mieści się w ramy wymaganego zachowania, tzn. spokojnego siedzenia i uważania na zajęciach. Dziecko zdolne posiada wysoką wrażliwość moralną i jest idealistą z dużym poczuciem sprawiedliwości, a przy tym potrafi bronić "ważnych spraw" w sposób bardzo przekonujący, nie dbając przy tym o opinię otoczenia. Często ciężiej od nastolatków przechodzi okres dorastania - jest bardzo krytyczne w stosunku do siebie i obniża się jego ciekawość i aktywność poznawcza, co znajduje odzwierciedlenie w zaskakująco niskich wynikach nauczania.

Coraz więcej uczniów cierpi na „syndrom Billa Gatesa” - są bardzo inteligentni, ale nie radzą sobie z emocjami, przez co niejednokrotnie mają trudności w relacjach interpersonalnych. Biorąc pod uwagę cechy osobowości, możemy **wyróżnić dzieci niedojrzałe emocjonalnie oraz dojrzałe emocjonalnie.**

W grupie niedojrzałych znajdować się mogą tak zwane dzieci "nadpobudliwe psychoruchowo", a więc niecierpliwe, nadmiernie ruchliwe, skłonne do natychmiastowych zmian nastroju od euforii do depresji. W kontaktach z innymi przejawiają agresję, dominację, są przekorne i często popadają w konflikty, stąd nie są na ogół lubiane przez rówieśników. W grupie dzieci niedojrzałych emocjonalnie są też dzieci "ogólnie zahamowane"- lękliwe i przesadnie nieśmiałe. Cechuje je skłonność do izolacji lub uległości w stosunku do nauczycieli i grupy rówieśniczej. Dzieci zahamowane prawie nie mają kolegów, a rówieśnicy często nie dostrzegają ich obecności - to dzieci "nie rzucające się w oczy". **Samoocena dzieci niedojrzałych emocjonalnie jest zazwyczaj nieadekwatna-** mają poczucie niższości, nie wierzą we własne siły i zdolności, dlatego też unikają działań, a ich motywacja działania jest lękowa. Małą pewność siebie kompensują marzeniami oraz czasami kamuflują postawą "buntownika".

M. Partyka wskazuje, że dzieci zdolne nie rozumiane przez dorosłych stają się leniwe, bierne lub agresywne. Ponieważ nudzą się na lekcjach to przeszkadzają w pracy nauczycielom, a nawet ich lekceważą. Szukają przy tym akceptacji w środowisku pozaszkolnym co powoduje, że niekiedy jednostki zdolne pełnią przywódcze role w grupach społecznych, czy przestępczych. Ważne jednak, aby nie stawiać dzieciom zbyt wygórowanych wymagań. Jeżeli dziecko czuje, że rodzice nie są z niego zadowoleni, zaczyna się buntować, ucieka w swój świat. Szuka akceptacji w grupach rówieśniczych, gdzie nie musi udowadniać, że jest najlepsze.

Najczęściej spotykane negatywne cechy niektórych dzieci zdolnych hamujące ich rozwój zarówno intelektualny jak i emocjonalny to:

1. Zarozumiałość, okazywanie lekceważenia rówieśnikom i nauczycielom.
2. Trudności w przystosowaniu do grupy, np. postawa rywalizacyjna, chęć stałego imponowania lub dominowania.
3. Demonstrowanie wiedzy encyklopedycznej, trudności w przechodzeniu od wiadomości do umiejętności.
4. Egocentryzm, koncentracja na sobie, "zamęczanie nauczyciela".
5. Chwiejność emocjonalna, nieśmiałość lub nadpobudliwość psychoruchowa, zachowania agresywne bądź lękowe.

Z uwagi na powyższe konieczne jest:

- ✓ kształcenie kompetencji interpersonalnych (m.inn. wzmacnianie właściwych form komunikowania się z dziećmi i dorosłymi, nauka negocjacji, dyskusji, argumentowania asertywności).

W zapewnieniu dzieciom i młodzieży zdolnej możliwie pełnego wykorzystania potencjału intelektualnego i twórczego niezbędna jest opieka psychologiczno-pedagogiczna. Wszelkie działania przedszkola czy szkoły w promowaniu, nauczaniu i wychowaniu dzieci zdolnych, są w pełni skuteczne, jeżeli są zintegrowane z pracą wychowawczą w domu. Dlatego też konieczna jest wzajemna współpraca i wspieranie dziecka zdolnego oraz poszukiwanie optymalnych form opieki nad jego rozwojem.

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Lipnie służy w tym zakresie pomocą świadczoną uczniom, rodzicom i nauczycielom.

Opracowała mgr Marta Mielnik -psycholog